

Tekenen in de tijd 227

26 november – 2 december 2023

De uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen van afgelopen woensdag dreunt nog na. Dat zoveel mensen zich lieten verleiden door de muziek van schijnbaar gemakkelijke oplossingen verwart Erik Borgman. Gelukkig is uiteindelijk Christus koning en heeft Hij nog altijd zijn dienaren.

De paus zei het in oktober met het oog op Javier Milei, de rechts-populistische presidentskandidaat die in Argentinië uiteindelijk de verkiezingen zou winnen. 'Er is maar één Messias die de wereld gered heeft, de rest zijn messiaanse clowns' die suggereren dat zij een eenvoudige oplossing hebben voor alle grote problemen. Franciscus vergeleek populistten als Milei met de rattenvanger van Hamelen. Zij laten mensen geloven dat ze dansend op het verleidelijke geluid van de fluit uit de crisis kunnen komen en uit deze illusie worden volgens de paus dictaturen geboren. Het gaat om mensenbezweerders die uiteindelijk maken dat hun volgelingen verdrinken. Oplossingen ontstaan uiteindelijk alleen uit nieuwe verbindingen, volgens paus Franciscus, niet uit het aanwakkeren van tegenstellingen en strijd. Het lijkt erop dat een grote groep Nederlanders bij de verkiezingen van afgelopen woensdag voor het verleidelijke fluitspel van het populisme is bezweken toen zij Geert Wilders aan een ongekende verkiezingsoverwinning hielpen. Alsof hij de Messias is. Overigens denk ik niet dat hiermee de weg naar de dictatuur open ligt. Maar de pijn dat de tekenen van de tijd zo slecht verstaan worden, deed in mij de dag na de verkiezingen een tekst opwellen, qua genre iets tussen een gedicht en een gebed in.

Het evangelie van afgelopen donderdag vertelt hoe Jezus huilt over Jeruzalem, omdat deze stad niet heeft ingezien wat haar tot vrede strekt (Lucas 19,41-44). Dat resoneerde bij mij onmiddellijk, want het huilen stond ook mij nader dan het lachen:

Mag ik even naast Je zitten
en mijn tranen laten samenvloeien
met die van Jou.

Je kwam in vrede,
maar we zagen het geduldige lastdier
van de beschadigde aarde
aan voor een strijdros
en plande de oorlog.
We zagen wie vluchtten
van de plaats van hun leven
die dood was of stervend,
vernietigd, vergiftigd, wankelend en bijna
ingestort, niet als een gebaar van
verzoening,
maar als een tegenaanval. Blind en meedogenloos
als wijzelf.
We verstonden elkaars woede niet
als radeloze roep, niet als
hulpeloze schreeuw om hulp.
En terwijl onze kinderen verdrinken in
de chaos van woest en leeg
roepen wij ze toe: Volhouden, flink zijn!
Liegend: Wij zijn het ook.

We zullen onszelf zeker vermannen,
leren de pijn te verdoven,
beschaamd onze tranen gedenkend
als zinloos sentiment
uit een jeugd waarin we nog een beetje geloofden
in Jou die – zo weten we dan inmiddels –
natuurlijk niet bestaat. Waar zou Je ook,
anders dan in tranen.

Mag ik dus even naast Je zitten
en mijn tranen laten samenvloeien
met die van Jou, zodat ook ik
nergens besta dan daar.

‘Een crisis is een stem die ons vertelt waar we moeten handelen’, zei paus Franciscus in oktober tegen het Argentijnse persbureau Télam. Wij hebben naar mijn gevoel de uitnodiging stelselmatig genegeerd, of het nu ging om de klimaatcrisis, om de vluchtelingencrisis, om de crisis van de democratie die door het populisme aan het licht wordt gebracht, of om de epidemie aan *burn out* bij jonge mensen. Als we al niet op de muziek van de rattenvanger dansten, waren we bezig met redderen.

Deze zondag is het feest van Christus, koning van het heelal. Niet de angst voor de anderen regeert uiteindelijk de wereld, noch het voortdurende verlangen de zorg over wat er gebeurt tegemoet te treden met vertrouwde oplossingen voor bekende problemen. Zoals het evangelie van vandaag ons duidelijk maakt, is de nood waarin schepselen verkeren geen verzameling problemen die moeten worden opgelost. Deze nood maakt duidelijk dat wij een probleem zijn zolang wij onszelf centraal stellen en de wereld interpreteren in de categorieën waarin zij zich daar aan ons voordoet. De schepselen in nood vertegenwoordigen de Schepper en vragen om een ordening van denken en die hen centraal stelt. ‘Wat je aan het minsten van de Mijnen hebt gedaan, heb je aan Mij gedaan’, zegt Hij volgens Jezus in de parabel van het Laatste Oordeel (Matteüs 25,40).

Er zijn allerlei goedbedoelde initiatieven die duidelijk willen maken dat wij ons verbonden voelen met mensen die van elders komen, zonder de PVV-stemmers weg te zetten als dom of immoreel. De Raad van Kerken in Nederland en het Contactorgaan Moslims en Overheid willen bijvoorbeeld met Wilders in gesprek over zijn belofte om er ‘te zijn voor elke Nederlander’. Het moet gebeuren, maar het zal het tij niet keren, want vluchtelingen en arbeidsmigranten zullen als probleem worden gezien en de discussie zal gaan over de vraag in hoeverre ze dat inderdaad zijn en wat dit betekent voor de manier waarop – en daar heb je het alweer! – wij hen behandelen. Ze bestaan en dat betekent dat God ze het recht heeft gegeven te bestaan en wij dit recht hebben te respecteren, in alle opzichten en onder alle omstandigheden. Ook als ze fouten maken en lastig zijn. Ook als ze geld kosten en wij dankzij hen meer huizen nodig hebben dan we gepland hadden te bouwen. Ook als ze illegaal zijn en zelfs als zij de wet overtreden of misdadigers zijn.

Eigen volk eerst? Inderdaad, want er is maar een volk en dat is de gemeenschap van Gods kinderen. Tot die gemeenschap behoort alles wat bestaat. Alles en iedereen is onze zorg, zoals wij zelf de zorg zijn van alles en iedereen. Omdat wij dit laatste vaak niet voelen en daarom niet geloven, zijn wij zelf gaan handelen alsof ook het eerste niet geldt. Op deze manier organiseren wij ons eigen ongeluk en negeren wij het protest daartegen. Zelfs het protest in onszelf.

'Zoals een herder omziet naar zijn schapen als die verdwaald zijn, zo zal Ik omzien naar mijn schapen en ze veilig terugbrengen van alle plaatsen waar ze verstrooid zijn geraakt', zegt de profeet Ezechiël (34,12) in Gods naam. Op die situatie kunnen we vooruitlopen. De vrijdag na de verkiezingen kreeg ik per post een boekje waarin Connie van den Broek verhalen vertelt uit zijn levenslange omgang met mensen zonder geldige verblijfspapieren. Het zijn geen verhalen van een heldhaftige strijd, maar nederige notities van iemand die naar eigen zeggen in het werk voor *sans papiers* terecht is gekomen zonder daar expliciet voor gekozen te hebben. Maar hij ging in op wat er hem werd geboden en gevraagd, en bleef daar zijn hele werkzame leven trouw aan. Het boekje verscheen bij gelegenheid van zijn pensionering, maar ik kan mij niet voorstellen dat zijn inzet nu eindigt.

Pijnlijk en ontroerend zijn de verhalen waaraan Connie zichzelf herinnert en die hij met zijn lezers deelt in *Over papierlozen uitgeschreven*. Ontwapenend eerlijk soms ook, zoals de bekentenis dat toen hij een keer op CNN was geweest om over het werk te vertellen, hij verwachtte dat iedereen hem in Rotterdam zou herkennen. Niemand gaf sjoege. Zijn droge commentaar: 'In de euforie het wijze woord vergeten: Alles is ijdelheid.' Connie herkent zichzelf in Simon van Cyrene zoals die door Armand Demeulemeester wordt afgebeeld op de achtste statie van de Kruisweg die hij schilderde voor de trappisten van West-Vleteren:

Armand Demeulenmeester verbergt Simons gelaat achter het kruishout. Het gaat niet om Simon [...] Zoals Simon van Cyrene de dramatische heilsgeschiedenis wordt ingeschreven, zo snel is hij er ook weer uit. Niks geen grootse vertelling over hem. Maakte het verschil wat hij deed? Wellicht niet. Maar het dient ertoe.

Zelden las ik zo'n overtuigend getuigenis van diepe spirituele nederigheid.

Vanuit deze nederigheid noteert Connie het verhaal van Zeki, een Turkse Koerd die in Nederland zozeer versleten was aan de illegale arbeid dat hij er met zijn vijftig jaar uitzag als zeventig. In 2007 dreigde hij bij het zogenoemde generaal pardon voor al langer in Nederland verblijvende asielzoekers buiten de boot te vallen, omdat nergens een bewijs te vinden was van een asielaanvraag. Na die mededeling had hij vol onbegrip het pardonregistratiespreekuur verlaten, maar een tijdje later verscheen hij opnieuw:

Hij zei niets, met bevende hand haalde hij zijn portefeuille uit zijn jaszak en trok er een kartonnen kaartje uit dat hij mij gaf. 'Goed?', vroeg hij, 'ik nu mens?' Een registratiekaartje van de politie Schiedam uit 1983 waarop stond dat Zeki zich gemeld had op het bureau om asiel aan te vragen. Zeki was wel degelijk een asielzoeker geweest, zelfs lang voordat de IND bestond, om nog maar te zwijgen van geautomatiseerde registratie. 24 jaar lang had hij rondgelopen met een kartonnen kaartje. 'Ja meneer Zeki, u mens.'

Zeki moest maanden later het origineel ook nog een keer laten zien bij de IND, want die geloofde de kopie niet.

Connie van den Broek gaf het stukje over deze zaak de titel: 'Pardon voor Zeki, vergeving voor onszelf'. We verdienen dat laatste volgens onze eigen criteria niet. Zelfs een kopie van een kartonnen kaartje kunnen wij niet overleggen. Maar we mogen er toch op hopen. Omdat niet iemand als wij, maar Christus koning is.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht

Een eerdere versie van mijn gebed / gedicht naar aanleiding van de verkiezingen verscheen als extra Tekenen in de Tijd en is te vinden op <https://www.huisvandominicus.nl/wp-content/uploads/2023/11/Tekenen-in-de-Tijd-extra-.pdf>

Connie van den Broek, *Over papierlozen uitgeschreven*, Deventer: De Zalige Zalm 2023. Het boekje is niet in de handel, maar daar valt vast een mouw aan te passen via connievandenbroek@gmail.com.